

Вікторія НЕБРАТ

д.е.н., зав. відділу ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

ІНСТИТУЦІЙНА СПАДЩИНА І ВИКЛИКИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ

Питання національної безпеки України в контексті сучасних глобальних викликів актуалізує звернення до перетину проблематики інституційної спадщини в економіці та формування євроінтеграційної перспективи її розвитку. Як засвідчує досвід країн ЦСЄ, які набули членства в Європейському Союзі, ключовим чинником інтеграції є подолання інституційної інерції перебування в орбіті т. зв. соціалістичного суспільно-політичного блоку з відповідною економічною моделлю міжнародної взаємодії. На викликах інституційної дивергенції наголошують українські та зарубіжні автори [1; 2], адже саме інституційне різноманіття та різний рівень економічного розвитку країн - нових членів ЄС спричинили пріоритезацію регіональної політики як основи стабілізації та консолідації Європи.

Інституційний ландшафт економіки України є результатом тривалого процесу укорінення і відтворення неефективних інститутів, що в економічній теорії пояснюється ефектом залежності від попередньої траєкторії розвитку. У результаті досліджень, виконаних колективом відділу економічної історії ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» у частині узагальнення результатів ринкових реформ 1991–2006 рр. для формування національної господарської системи та виявлення нових проявів залежності від попереднього шляху встановлено низку причинно-наслідкових зв'язків. Зокрема: незавершений характер інституційних перетворень у частині формування системи специфікації та захисту прав власності унеможливили запуск механізмів нагромадження капіталу, конкуренції та інновацій; концентрація приватизації в сировинних та паливно-енергетичних галузях закріпила компрадорський характер великого бізнесу; гіпертрофований розвиток посередницького, торговельного та фінансово-кредитного підприємництва став наслідком високих ризиків інвестицій у реальний сектор; пасивність у диверсифікації зовнішньоекономічних зв'язків поглибила структурну залежність економіки від РФ; формування ринку праці супроводжувалося обвальним скороченням зайнятості в реальному секторі економіки, що призвело до кваліфікаційних та демографічних втрат; традиційне спрямування бюджетних коштів на підтримку економіки та вимушене – на зменшення соціальних наслідків лібералізації, – обумовило недофінансування освіти й науки, що в подальшому спричинило втрату ними функцій драйвера економіки знань.

Таким чином, інституційна інерція в економіці формує структурні ризики через гальмування інновацій, технологічне відставання, втрату конкурентоспроможності, а головне – викривлення стимулів, коли економічні агенти спрямовують свою активність на створення корупційних схем для перерозподілу коштів, для захисту монопольного доступу до ресурсів, на пошук бюрократичної ренти й економіко-правових преференцій тощо. Крім того, такі характеристики не відповідають визначеним критеріям і вимогам до країни-кандидата на вступ до ЄС.

Спадок екстрактивних інститутів ускладнює реалізацію ключових цілей сталого розвитку та політик ЄС, спрямованих на зміцнення міжнародної безпеки, посилення європейської конкурентоспроможності та внутрішньої солідарності. Між тим, як зауважив Я. Жаліло, «для України важливо інтегрувати пріоритети та проєкти як первинної (в умовах війни), так і поствоєнної відбудови з ключовими європейськими трендами: низьковуглецевого розвитку й запобігання кліматичним змінам та адаптації до них, подолання цифрового розриву та нерівності, вирівнювання регіональних спроможностей та побудови згуртованості в умовах сучасних викликів» [3, с. 94]. Таким чином, інституційна інерція в економіці України становить загрозу її євроінтеграційним перспективам.

Разом з тим, економіка України вже сьогодні має стійку прив'язку до ринку ЄС та його стану. Процеси, які відбуваються в інституційному просторі Євросоюзу та відображаються на його економічній динаміці розвитку безпосередньо впливають на макроекономічну стійкість і міжнародні перспективи України. Крім того, Україна покладає великі надії на безпосередню підтримку ЄС в рамках програм допомоги як країні-кандидату в члени і як країні-сусіду, що перебуває в стані війни. Отже важливо усвідомлювати актуальні виклики та потенційні наслідки для України розвитку європейської економічної інтеграції та внутрішньої інституційної динаміки ЄС. Погоджуємося з аргументами, що перспективність членства України залежить не лише від темпів внутрішніх реформ та імплементації *acquis communautaire*, а й від готовності самого Європейського Союзу до інституційної трансформації [4].

Застосування методології інституційної історії до системного аналізу економічної взаємодії в ЄС в єдності минулого, теперішнього і майбутнього дозволило визначити низку істотних причинно-наслідкових зв'язків та довгострокових тенденцій, що детермінують траєкторію розвитку ЄС як міжнародної інституції та політик ЄС, які мають прямий вплив на стійкість європейської економіки та опосередкований – на стан і перспективи економіки України. Пропонуємо класифікацію довгострокових трендів і ключових суперечностей розвитку ЄС, що включає поділ на довгострокові (поглиблення інституційної та економічної інтеграції країн-членів при збереженні

національного суверенітету держав-членів), середньострокові (розширення ЄС, інституційна асиміляція нових країн-членів та регіональне вирівнювання) та новітні тренди розвитку ЄС (послаблення економічної динаміки та поступова втрата позицій у глобальному економічному середовищі; посилення внутрішніх розбіжностей та суперечностей, зокрема, між «старими» і «новими» країнами-членами; ускладнення координації дій приватного і державного секторів, а також різних рівнів суб'єктності; посилення імміграційних шоків та їх десолідаризуючих ефектів; трансформація протекціонізму та посилення впливу ТНК на формування політик ЄС).

Одним з викликів, що постають сьогодні перед Європейським Союзом, є зміна субординації економічних суб'єктів та узгодження інтересів між транснаціональними корпораціями та державами. Корпоративне лобіювання впливає на прийняття рішень щодо механізмів реалізації політик ЄС, і такий вплив вважається доцільним зі стратегічної точки зору урядів і державних службовців в умовах посилення міжнародної конкуренції. Як зауважила Т. Сливка, державна підтримка експансії національних корпорацій набуває рис корпоративного протекціонізму [5, с. 333]. Регіональні інвестиційні стимули ЄС, у рамках політики регіонального (субнаціонального) економічного розвитку, також сприяють не лише економічній стійкості ТНК, а й посиленню впливу корпорацій та реалізації їх інтересів. Для економічної безпеки України агресивна політика ТНК генерує ризики, можливо більші, ніж обмеження та вимоги, що накладаються ЄС.

Виклики євроінтеграції для України пов'язані також із послабленням позицій ЄС у світовій економіці, що веде до загострення глобальної конкуренції за фінансові та людські ресурси. Крім того, необхідно одночасно відновлювати зруйновані війною виробничі потужності, енергетику, транспортно-логістичну інфраструктуру та модернізувати економіку за стандартами ЄС. Тому успішність комплексного і системного вирішення поставлених завдань залежить, насамперед, від політичної консолідації суспільства та інституційної спроможності української держави. Оскільки євроінтеграція розглядається як інструмент модернізації країни, залучення інвестицій та забезпечення вищих стандартів життя, то між метою і засобами її досягнення немає суперечності, навпаки – подолання спадщини екстрактивних інститутів, які консервують технологічну відсталість та фінансову залежність, є завданням, що має внутрішню самоцінність.

Список використаних джерел:

1. Корнівська, В. О. (2024). Інституційна ефективність у контексті євроінтеграційних перспектив України. Стаття перша. Інституційна ефективність у

країнах Європейського Союзу. *Економічна теорія*, 1, 28–56. DOI: <https://doi.org/10.15407/etet2024.01.028>

2. Pérez-Moreno, S., Bárcena-Martín, E. and Ritzén, J. (2020). Institutional quality in the Euro area countries: Any evidence of convergence? *Journal of Contemporary European Studies*, 28(3). 387–402. <https://doi.org/10.1080/14782804.2020.1779044>

3. Жаліло, Я. (2026). Пріоритети національних структурних трансформацій в умовах зміни глобального економічного порядку. *Національна безпека і оборона*, 1-2 (201-202), 91-95. URL: https://razumkov.org.ua/images/2026/04/20/NSD201-202_2025_ukr.pdf

4. Горін, Н.О. (2026). Історичні детермінанти й тренди розвитку європейської економічної інтеграції: перспективи для України. *Економіка та суспільство*, (83). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-83-100>

5. Сливка, Т.О. (2025). Трансформація взаємодії держави і корпорацій в країнах ЄС. *Історія народного господарства та економічної думки України*, 58, 329-343. DOI: <https://doi.org/10.15407/ingedu2025.58.329>